

komen en heeft hij zijn sympathie betuigd met „de grandieuze grondgedachte der Vrije Universiteit”³⁰⁾.

Heeft Gunnings plan een reële kans van slagen gehad? We hebben hier opnieuw een punt bereikt, waar onze kennis van de afloop gemakkelijk het oordeel kan vertroebelen. Kuyper zelf heeft, als we aan zijn latere uitspraken geloof mogen hechten, stellig gemeend dat begin '76 inderdaad nog de mogelijkheid bestond van een vrije universiteit, gedragen „door geheel de orthodoxie in den lande”, waartoe hij mede de ethischen rekende³¹⁾. En hij niet alleen! Ook iemand als Lindeboom, die tegen de Vrije Universiteit bezwaren had, leek „een Christelijke universiteit, door kerkelijke seminaria omgeven en aangevuld, ... toen nog zoo onmogelijk niet”³²⁾. Wat Bronsveld en Van Toorenenbergen er toe gebracht heeft Gunnings voorslag af te wijzen, was naar alle waarschijnlijkheid vooral hun vrees voor de wassende invloed van de gereformeerde groep in de Nederlandse Hervormde Kerk. Behalve dogmatische divergenties speelde daarbij voornamelijk een rol het verschil van opvatting inzake de juiste oplossing van het kerkelijk vraagstuk. Zelf waren de ethischen allerm minst tevreden met de feitelijke toestand. Bronsveld bijv. heeft zich meermalen zeer scherp uitgelaten over het beleid van de Hervormde Synode en haar telkens weer tot uitdrukking komende „oude haat tegen de orthodoxen”³³⁾. Zij vreesden echter, dat de gereformeerden in de kerkelijke kwestie een beslissing wilden forceren, die gemakkelijk tot een breuk zou kunnen leiden. In wezen vinden we hier de beide tegenstellingen terug, die ook in de kring van het Réveil onenigheid hadden veroorzaakt, de tegenstelling namelijk tussen de juridisch-confessionele en de „medische” oplossing van het kerkelijk vraagstuk, en het daarmee niet identieke maar wel nauw verbonden „antagonisme der ethisch-irenische en der christelijk-historische rigting”³⁴⁾.

Met deze zakelijke tegenstelling vermengde zich een persoonlijke, waarvan het gewicht niet onderschat mag worden. De wijze waarop Kuyper, de leider en organisator der gereformeerden, zijn tegenstanders, ook zijn geestverwante tegenstanders, met de pen placht te tracteren was soms, hij heeft het zelf achteraf erkend³⁵⁾, op het krenkende af,

³⁰⁾ Uittaling tegenover H. Bavinck in 1899, geciteerd door R. H. Bremmer, Herman Bavinck als dogmaticus, 1961, blz. 107.

³¹⁾ Revisie der Revisie-legende, blz. 30; vgl. „Strikt genomen”, blz. 135.

³²⁾ L. Lindeboom, Heb de waarheid en den vrede lief, 1880, blz. 47.

³³⁾ Stemmen voor Waarheid en Vrede, jg. 15, dl. II, 1878, blz. 687.

³⁴⁾ G. Groen van Prinsterer, Nederlandsche Gedachten, dl. I, 1870, blz. 222.

³⁵⁾ Zie o.a. Geen vergeefs woord. Verzamelde Deputaten-redevoeringen, 1951, blz. 27 (1885).